

В.І.ЛИПСЬКИЙ – ВИДАТНИЙ БОТАНІК ХХ СТОРІЧЧЯ

Коваленко С.Г.

*Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, Одеса,
Україна*

Біологія як справжня наука потребує від своїх прихильників відданості, енергії, повсякденного служіння, вміння вислухати інших і зробити правильні висновки з своїх недоліків та недоробок. Одним з тих, хто присвятив усе своє життя служінню цій науці, є Володимир Іполитович Липський (1863-1937), академік УАН з 1919 р., президент УАН у 1922-1928 рр., член кореспондент АН СРСР з 1928 р., 150 років з дня народження якого виповнилося 27 лютого (11 березня) цього року. Він був одним з найяскравіших ботаніків, чий внесок у науку важко до кінця оцінити.

Все життя він присвятив пізнанню світу рослин, причому завжди збагачував свої знання, вчився і вважав необхідним роботу з науковою літературою. Він закінчив Житомирську гімназію, а потім (1881) колегію П.Галагана у Києві із золотою медаллю. Під час навчання у Київському університеті під впливом відомого вченого проф. І.Ф.Шмальгаузена проявився його інтерес до ботаніки, систематики рослин, і ще у студентські роки він почав приймати участь у експедиціях. У 1887-1894 рр. В.І. робив цікаві збори у Бессарабії, Криму, на Кавказі, у Закаспійській області, Північному Ірані. На основі досліджень вийшли його перші наукові праці «Исследование о Флоре Бессарабии» (1889), де вперше було описано новий вид *Valerianella bessarabica* Lypski, «Ботаническая экскурсия за Каспий» (1891), «От Каспия к Понту» (1892) тощо.

З 1894 р. протягом наступних 13 років за запрошенням директора петербурзького ботанічного саду О.Ф.Баталіна він працював у Петербургу. Тут він працював у гербарії, оброблював раніше зібрані рослини, брав участь у великій кількості експедицій, мандрівок, вивчав природу рідної країни та зарубіжжя, певний час займав посаду бібліотекаря, цікавився історією розвитку російської ботаніки,

виступав як коректор, видавник, редактор. Просто перераховувати обсяг зробленої ним роботи можна дуже довго. Його робота «Гербарий С.-Петербурзького ботанического сада к концу его 75-летнего существования 1823-1898 », де детально висвітлено організацію та значення гербаріїв, є взірцем такого роду праць до сьогодні.

В той же час його звали до себе експедиції. За своїми даними у 1899 р. В.І. видав величезну працю «Флора Кавказа. Свод сведений о Флоре Кавказа за двухсотлетний период ее исследования, начиная от Турнефора и кончая XIX в.», де не лише проаналізував дані щодо вивчення флори регіону за 200 років, надруковану по темі літературу, але й навів повний перелік - 4430 видів флори Кавказу. Тут він описав три нових роди квіткових рослин: *Beketowia*, *Orthoriza*, *Schumannia* та багато нових видів. Робота не втратила своєї цінності дотепер.

Багато часу й зусиль він присвятив вивченню природи Середньої Азії, причому у багатьох районах він був першим з ботаніків. Результатом вивчення флори стали більше 30 наукових праць, де він описав чотири нових роди: *Korshinskia*, *Galagania*, *Koslovina*, *Ladyginia* та біля 100 нових видів. Окрім рослин, він відкрив невідомі до того гірські хребти, системи льодовиків, водоспади, перевали тощо. У 1896 р. за ці дослідження він отримав премію ім. М.М.Пржевальського від Російського географічного товариства. До речі, остання експедиція у його житті у 1935-1936 рр. була саме до Середньої Азії.

У перервах між експедиціями В.І. був неодноразово відряджений петербурзьким ботанічним садом за кордон для вивчення роботи гербаріїв, музеїв та ботанічних садів. Він відвідав Західну Європу, Південну та Центральну Азію, Північну та Південну Америку і Африку. Особливо цікавим було його відрядження на Цейлон у 1908 р., звідки він привіз багато зборів. Таким чином ми бачимо цілеспрямовану людину, яка свідомо присвятила своє життя вивченню рослинного світу і не жалкувала для цього ні сил, ні здоров'я.

У 1918 р. В.І. переїжджає до Києва, де було засновано АН і при ній створено ботанічний сад, директором якого його було вибрано на засіданні фізико-математичного відділення. Наступного року він був обраний дійсним членом УАН по кафедрі ботаніки. Поряд з роботою у ботанічному саду В.І. керував роботою кафедри квіткових рослин, приймав діяльну участь у роботі різних академічних структур, як наприклад, комісія УАН з вивчення природних багатств

України, комісія енциклопедичного словника, видавницька комісія II відділу УАН тощо. У 1919-1921 рр. В.І.Липський виконував обов'язки секретаря II відділу, віце-президента, а 12 червня 1922 р. на загальному засіданні був обраний президентом УАН. У 1928 р. за висновками комісії наркомата освіти України він пішов у відставку і переїхав до Одеси, де очолив ботанічний сад. Ще під час роботи в УАН В.І. часто бував в Одесі: приймав участь у роботі Радіологічного з'їзду, у експедиціях з вивчення філофори, флори Сухого лиману тощо. За результатами цих досліджень були вивчені межі розповсюдження цієї червоної водорості, відпрацьована методика збору і побудовані перші в Україні йодний та агаровий заводи. У 1932-1933 рр. разом із дочкою Тетяною виїздив на о-в Джарилгач для вивчення розповсюдження *Chrysopogon gryllis* Trin., який хотіли використовувати для виробництва щіток. Дані оброблені, але не надруковані. У 1933 р. В.І. пішов у відставку з-за небажання підтримувати ідеї Т.Д.Лисенка і до кінця життя працював науковим консультантом ботанічного саду. На його честь були названі два роди: *Lipskia* Nevski (Apiaceae) та *Lipskyella* Jus. (Asteraceae) і 54 нових види рослин.

У В.І.Липського було шестеро дітей: дві доньки і чотири сини. Зараз за кордоном живуть його три онуки. Похований В.І. на II християнському цвинтарі. На будинку, що був побудованою ним дачею, подарованою ботанічному саду, є меморіальна дошка, присвячена цьому унікальному досліднику. Про те, яким талановитим, енергійним, працездатним був В.І., можна добре бачити з його зборів, написаним ним книг, зроблених ним фотографій. Він знав багато мов, у тому числі і мов народів Середньої Азії. Його учні згадували про нього як про дуже чуйну людину, яка могла вибачити невміння висловити думки, але не прощала зради наукових принципів.